

**EKONOMSKI FAKULTET
UNIVERZITETA U KRAGUJEVCU**

**Prof. Dr Saša Obradović
Prof. Dr Miroslav Đorđević**

**DEMOGRAFSKA TRANZICIJA I RAZVOJNA
PARADIGMA**

Kragujevac, 2011.

Recenzenti:

Prof. dr Slobodan Cvetanović, Ekonomski fakultet Univerziteta u Nišu

Prof. dr Zoran Arandelović, Ekonomski fakultet Univerziteta u Nišu

Prof. dr Petar Veselinović, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu

Izdavač: Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu

Odlukom Katedre za opštu ekonomiju i privredni razvoj od 20.04.2011. godine i Nastavno - naučnog veća Ekonomskog fakulteta u Kragujevcu od 29.04.2011. godine, odobreno je izdavanje ove monografije.

ISBN: 978-86-6091-017-4

Štampa: Interprint

Tiraž: 100

Ova monografija je deo istraživačkog projekta pod šifrom 179015 (*Izazovi i perspektive strukturnih promena u Srbiji; Strateški pravci ekonomskog razvoja i usklađivanje sa zahtevima EU*), finansiranog od strane Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove monografije ne može biti reprodukovana, snimljen ili emitovan na bilo koji način: elektronski, mehanički, fotokopiranjem ili drugim vidom, bez pisane dozvole oba autora.

PREDGOVOR

Autori ove monografske publikacije su istraživali specifičnu temu, koja povezuje demografska pitanja sa pitanjima rasta i razvoja. Monografija pruža širok spektar mogućnosti za dalja istraživanja i proučavanja. Tema istraživanja je interdisciplinarna, jer u svojoj osnovi zahvata više oblasti društvenih nauka. Autori su u obradi naučno-stručnog materijala koristili izvore iz domaće i inostrane literature. Vidljiv je trend stalnog ekonomskog napretka i stalnih promena sa aspekta demografskog razvoja. Ipak, fundamentalni koncepti ostali su neizmenjeni i na tim osnovama nastala je ova knjiga. Namera autora jeste da uvede čitaoce u osnovna razvojna i demografska kretanja kroz prikaz analitičko-deskriptivnih instrumenata, koji se u tom pogledu koriste. Tekst sadrži i koristi primere i ilustracije iz međunarodne prakse. Pretpostavlja se da čitaoci, koji se bave izučavanjem ove materije poznaju predmetnu problematiku, mada knjigu mogu koristiti svi, koji žele da steknu znanja iz ove kompleksne oblasti. Monografska publikacija je nastala kao rezultat iskustva autora, stečenog kako prilikom izvođenja nastave, tako i prilikom teorijskog istraživanja. Osnovni cilj bio je da se poveže ekonomski rast i razvoj sa jedne, i demografska kretanja koja prate, ubrzavaju ili usporavaju ekonomski razvoj, sa druge strane.

Autori

maj, 2011. godine

I PRIVREDNI RAST I EKONOMSKI RAZVOJ

1. Pojemovna razgraničenja.....	1
2. Ciljevi ekonomskog razvoja.....	10
3. Privredni rast – dugoročan i spor proces.....	11
4. Velike regionalne nejednakosti.....	12
5. Od ograničenog do održivog rasta.....	15
6. Ekonomski razvoj i siromaštvo.....	19
7. Ekonomski razvoj i nejednakost u raspodeli.....	24
Rezime.....	25
Pitanja.....	27
Ključne reči.....	27
Literatura.....	28

II RAST STANOVNIŠTVA I EKONOMSKI RAZVOJ

1. Stanje svetske populacije.....	30
2. Stanovništvo i output u dugom roku.....	34
3. Rast stanovništva i strukturne promene.....	36
4. Rast stanovništva kao ograničenje rasta per capita dohotka.....	44
5. Depresijacija dohotka pri rastu stanovništva.....	47
6. Rast stanovništva – pozitivni i negativni efekti.....	50
7. Maltusova teorija privrednog rasta i stanovništva.....	52
7.1. Maltusov model.....	56
8. Solow model rasta.....	60
8.1. Promene stope rasta stanovništva u Solow modelu.....	65
Rezime.....	67
Pitanja.....	68
Ključne reči.....	68
Literatura.....	69

III OSNOVNI ANALITIČKI INSTRUMENTARIJ EKONOMIJE RAZVOJA I TEORIJE PROIZVODNJE

1. Kriva proizvodnih mogućnosti.....	71
2. Kriva agregatne ponude.....	73
3. Pokazatelji dostignutog nivoa proizvodnje i dinamike privrednog rasta.....	75
4. Društveni indikatori razvoja.....	79
5. Kombinovanje faktora privrednog rasta - proizvodna funkcija.....	81
5.1. Proizvodni koeficijenti.....	81

5.2. Proizvodna funkcija sa jednim tehnološkim procesom.....	81
5.3. Kontinuelne proizvodne funkcije.....	83
5.4. Kob-Daglasova proizvodna funkcija.....	85
5.5. Optimalna kombinacija proizvodnje.....	87
6. Stopa privrednog rasta.....	93
Rezime.....	95
Pitanja.....	96
Ključne reči.....	96
Literatura.....	97

IV DEMOGRAFSKA TRANZICIJA

1. Faze tranzicije mortaliteta.....	99
2. Kvalitet života i zdravstvena zaštita stanovništva.....	104
3. Očekivana dužina života.....	108
4. Tranzicija fertiliteta.....	112
4.1. Mikroekonomski motivi tranzicije fertiliteta.....	116
4.2. Redukcija fertiliteta.....	119
4.3. Odnos fertiliteta i mortaliteta.....	122
5. Regionalna distribucija stanovništva.....	127
6. Racio zavisnosti i populaciona piramida.....	129
7. Starenje populacije.....	134
8. Buduće demografske promene.....	136
Rezime.....	143
Pitanja.....	144
Ključne reči.....	144
Literatura.....	145

V EKONOMSKE DIMENZIJE GLOBALIZACIJE

1. Globalizacija – megatrend savremenih privrednih tokova.....	148
2. Osnovni pristupi globalizaciji.....	157
3. Najznačajniji pokretači ekonomske globalizacije.....	160
4. Najvažniji nosioci ekonomske globalizacije.....	162
Rezime.....	167
Pitanja.....	169
Ključne reči.....	169
Literatura.....	170

I PRIVREDNI RAST I EKONOMSKI RAZVOJ

Prva glava monografije ima uvodni karakter. Njen prvenstveni cilj je da se čitaoci detaljnije upoznaju sa predmetom proučavanja privrednog rasta i razvoja. Polazeći od konstatacije da privredni rast predstavlja kvantitativno uvećanje vrednosti proizvodnje, a ekonomski razvoj širu kategoriju (privredni rast plus promene strukture privrede) došlo se do nespornog zaključka da se radi o izuzetno važnom pokazatelju nivoa dostignutog blagostanja u društvu, ali takođe, što na prvi pogled izgleda nelogično, da se radi o relativno novom fenomenu. Naime, izraženiji rast proizvodnje po stanovniku u svetskim relacijama prisutan je tek nakon uspostavljanja kapitalističkog načina proizvodnje, odnosno, tek od osamnaestog veka pa do današnjih dana. Privredni rast je dugoročan i u osnovi spor proces. Stope rasta bruto domaćeg proizvoda za ekonomski najrazvijenije privrede tokom zadnjih dve stotine godina su se kretale između 2 i 3%, dok su stope rasta vrednosti proizvodnje po stanovniku u istom vremenskom periodu za ovu grupaciju zemalja bile između 1 i 2%.

1. POJMOVNA RAZGRANIČENJA

U ekonomskoj literaturi po pitanju sadržine i značaja pojmova privredni rast (*economic growth*) i ekonomski razvoj (*economic development*) postoje prilično jedinstvena mišljenja. U tom kontekstu, govoreći o privrednom (ekonomskom) rastu u makroekonomskoj nauci se podrazumevaju procentualne promene vrednosti proizvodnje ili, što je češći slučaj, u obzir se uzimaju procentualne promene vrednosti proizvodnje po glavi stanovnika (*per capita*). Uz postojeći fond kapitala moguće je redukovati broj radnika neophodnih za dostizanje datog nivoa outputa, pri modernizaciji proizvodnje¹. Ne retko se pod privrednim rastom podrazumeva uvećanje ekonomskog bogatstva, odnosno uvećanje količine raspoloživih dobara koja se mogu koristiti u proizvodnji i potrošnji.

Privredni rast se „svodi na onu merljivu, brojčano izraženu komponentu razvoja koja predstavlja agregatnu ekonomsku vrednost mase proizvoda i

¹ Obradović S. (2010) *Teorijska analiza produktivnosti poljoprivrednog sektora sa aspekta makroekonomskih transformacija*, Ekonomika poljoprivrede, G. 57, br.4, Beograd, str. 573.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

314(497.11)
338.1(497.11)

ОБРАДОВИЋ, Саша, 1967 -

Demografska tranzicija i razvojna
paradigma / Saša Obradović, Miroslav
Đorđević. - Kragujevac : Ekonomski fakultet
Univerziteta, 2011 (Kragujevac : Interprint).
- 171 str. : graf. prikazi, tabele ; 25 cm

Tiraž 100. - Napomene i bibliografske
reference uz tekst. - Bibliografija uz
svako poglavlje.

ISBN 978-86-6091-017-4

1. Ђорђевић, Мирослав, 1953- [аутор]
а) Демографски развој - Србија б)
Природни развој - Србија
COBISS.SR-ID 184843532